

Ali (kraj okna): Evo je, evo je na cesti! In Macedonec ž njo!
 Šerif (kot mrtev leži na minderu, mirno): Streljaj, sinko moj!
 Ali (ustreli skozi okno): Padel je, Šerifšaga!
 Šerif: Še streljaj, zlato moje! Oj!
 Ali (ustreli): Padla je, Šerifšaga!
 Šerif (tiho): Mrtva? Oba? Oj, oj! (Skoči kvišku in gleda skozi okno.)
 Ali (si zastira oči): Oj, oči moj! Dvigata se na konje, že bežita mimo bajam! Oj!
 Šerif (se smeje kot otrok): Moja Džaveri!... Moja Džaveri!...
 Ali (sede kraj njega in ga objema): Moj Šerifšaga — — Na konje! Na konje! (Beži na desno.)
 Šerif (pretrgoma, za njim): Sinko... samo ti!... Alah!
 Monotono petje, vesela glasba ciganov.

Konec.

Književna poročila.

F. Finžgar: Razvalina življenja. Založila «Slovenska Matica» v Ljubljani. 1921.

Kakor vsem dosedanjim dramam tega pisatelja je tudi tej ljudski igri snov zajeta iz kmetiškega življenja. Dejanje je postavil Finžgar v samotno hribovsko selo, kjer kuha in toči Urh Kante tako dobro žganje, da menda že v vsej okolici ni več treznega moškega človeka razen Urhovega soseda Martina. Ta je trden gospodar, ki se je že otrešel mladoletne lahkomiselnosti. V prejšnjih letih pa menda tudi ni bil zaklet sovražnik alkoholne pijače, ker se je v pijanosti spečal z Urhovo rejenko Tono ter imel otroka z njo. A zato ji je založil tisočak ter se tako izlepa iznebil dekleta, za katere očeta ne ve živ človek. Tona je namreč pametna ženska, ki vé, da se pričinja nevesta pri doti in da se možak, kakršen je Martin, ne bo obešal na «brisačo», kakršna je ona. Ali popolnoma si vendar ne more izdreti Martina iz srca; skrivoma še tli nekaj kakor ljubezen v njej. Martin pa se je zagledal v Urhovo hčer Lenčko in bi jo rad v zakon. Dekle ne mara zanj, ker je že v besedi s Ferjanom, precej zanikarnim gospodarjem, ki rajši hodi s puško po gozdu, češ, za koga naj bi se pa mučil, ko je pri njem tak dolgčas v hiši, da ga poleti zebe v njej. Ko bi se vzela z Lenčko, pa bi se videlo, kdo je najboljši gospodar. Toda oče Urh izreče trdo besedo zoper tak zakon in Lenčka mora vzeti Martina. — Zakon ni srečen; celo tako žalosten je, da se Lenčka vda pijači, žganju — «ko je oče že vso okolico zastrupil z žganjem», pravi, «pa naj bo zastrupljena še hči». Prejšnji red gine iz hiše; zanikarnost se naseli na Martinovem domu. Lenčka nima prijazne besede za Martina; rada pa se smeje Ferjanu, kadar se vidita; njen smeh se razlega po vsem hribu, da ljudje prisluškujejo, češ, kaj ima, da je tako razposajena. Martinu je ta smeh kakor žerjavica na dušo. Naposled se tudi on vda pijači, zanemarja gospodarstvo, trži z lesom in s konji, izostaja z doma, v srcu pa mu raste čimdalje hujše sovrašтво do Ferjana. Oče Urh kupi Ferjanove dolgove, da bi pognal Ferjana po svetu; Ferjan hoče z ostankom izkupička za posestvo v Ameriko, ko bi šla Lenčka z

njim. Ker pa neče, pojde za lovca; lovil bo, streljal srne in lisice ter žvižgal okrog hiš, da bo dražil Urha in Martina. — Martina zvečer ni doma; Ferjan hoče priti trkat na Lenčino okno. Ona, da ne in ne — samo svoje počtenje še ima, prav nič drugega. Ali potem pospravi vse po sobi, uredi posteljo, se pogleda v zrcalce, si popravi lasce in čaka Ferjana. Nenadoma pa se vrne Martin — klicat ga je šla Tona, češ, da breje krave Pisane ne bo mogoče rešiti. Rezke, zlovoljne besede lete med zakoncema; zdajci se zasliši trkanje. Ferjan je. Martin zagrabi sekiro s peči, a potem se sesede. Naposled počasi vstane — spat hoče iti v hlev; tam bo odslej njegova postelja. Lenčka mu zagrozi, da pojde od hiše, ako ji naredi to sramoto. Kam? K Ferjanu, ki je boljši od Martina. Martin skoči razdražen proti njej. «Samo živa né pojdeš!» Blazno ljubosumen jo podere na posteljo ter jo zadavi.

Taka je vsebina te ljudske igre. Ekspozicija je jasna, zaplet naraven, konec tragičen, kakor pač mora biti. Finžgar deluje s skromnimi pomočki, ne umetničji, biti hoče vseskozi realen; gledališki tehniki je dobro vešč, teatralnih efektov ne mara. Teatralno je v vsej drami samo eno mesto: Ko v zadnjem dejanju Ferjan poljubi Lenčko in odide, da bi prišel pozneje, vzklikne Lenčka: «Ne — ne — ne», ostane pred vrati, nato stopi proti vratom v kamro in zakliče na pragu: «Magdalena! Magdalena!» Na čitatelja učinkuje ta vzklik, kakor bi Lenčka samo sebe primerjala svetopisemski grešnici Magdaleni; seveda pa spozna takoj potem, da je poklicala Lenčka ... dekle Magdaleno, češ, kako je s Pisano, ali dobi nocoj telčka ali ne... Morda tiči v drami nekaj antialkoholne tendence; vse kakor pa je vse ozračje prepojeno z alkoholom: pijanka je Lenčka, pijanec je po njeni krivdi Martin, pijanec je kmet Sirk, ki sploh nikoli ne nastopi trezen. Ali stvar je pač taka, da bi človek za silo še prizanesel možakom, Lenčki pa ne more prizanesti. Zakaj pijana ženska, taka, ki si kar zaporedoma toči kozarčke z žganjem, da jo zanaša, kakor zanaša Lenčko v drugem dejanju, je zoprna do skrajnosti. Finžgarju je moralo biti vendarle do tega, da bi ostala njegova junakinja simpatična, kakor jo prikazuje v prvem dejanju; tako pa že odbija sredi igre in človek bi skoro dejal, da je ni kdo vé kaj škoda. Lenčka bi morala giniti in mreti za Ferjanom; celo grešiti bi smela v mislih ali pa tudi očitno — vse, samo poteze pijanstva ne bi smela imeti na sebi. Finžgar pozna kmetiške ljudi; zategadelj je brez dvojbe postavil z Lenčko živ tip izmučene, obupane žene na oder; navzlic temu pa Lenčka ni taka, da bi z umetniškega stališča ustrezala estetskimi načelom. — Tisto, da se je zaradi žalosti zgodila nesreča in da ni upati poroda, se tako, kakor je povedano, ne vidi prav verjetno.

Martin je fik do konca narisana točno. Umevno je, da se vdaja pijači in nesnažnim poslom, ko gleda, kako mu propada dom; umevno je, da sovraži Ferjana, da ga bolj ne more — ali neumevno je, zakaj naposled umori ravno Lenčko. Zato, da ne bi šla k Ferjanu? Ko bi zamahnil s sekiro po tekmeču, bi bil efekt isti in vrhutega naravnejši, docela podprt z Martinovim sovraštvom do Ferjana. Blazno sovraštvo do Lenčke pa se pojavi nepričakovano, ko vendar ni prej nikjer razvidno, da bi sovražil svojo ženo — skratka, ko nima Ferjan do poslednjega trenutka nič othellskega na sebi.

Oče Urh ni izveden popolnoma dosledno. Mož kuha žganje, dasi je hud na pijance; preskrbeti — samo preskrbeti — hoče hčer, kakor mu velevala «dolžnost in ljubezen»; odklanja postopača Ferjana, ga požene na boben — vse to je pri taki grči utemeljeno; ni pa utemeljena sleparska in umazana manipulacija s Ferjanovim travnikom in končno tudi ni utemeljeno, da krčevito zajoka ob

mrtvi hčeri, ko bi pričakoval človek vse drugačnega nastopa, vsaj potem, ko bi se morala vsa njegova brezupnost z elementarno silo obrniti zoper Martina. Tako pa samo dvigne glavo, buli v prizor, ko se Martin grudi ob umorjeni Lenčki, in zagrgra: Morilec! To se ne sklada z njegovo brezobzirno, svojeglavo strogostjo, s katero je ves čas nastopal v igri.

Imenitno pa je označena Tona. Dekle trpi, ker ne more pozabiti Martina, ker se živ krst ne meni zanjo; zato je zadirčna in odsečna. Ali vendar je nekaj tako junaškega v njej, da bi rada ustvarila sporazumno življenje med Lenčko in Martinom — njemu na ljubo, ki jo je onečastil, ki mu je pa vendarle odpustila. V Toni se razvija globok proces, ljuta borba med nizkotnimi instinkti in prirojenimi boljšimi elementi. Zato tudi učinkuje njeno razmerje proti Lenčki povsem simpatično, dasi se je izogiblje, kolikor se je more, in dasi prihaja k njej samo, kadar že mora. To njeno bitnost je označil Finžgar markantno in plastično, da je ne bi bil mogel bolje.

«Razvalina življenja» ima navzlic naštetim nedostatkom krepko življensko moč v sebi. Dejanje se stopnjuje, kakor je treba; prizori se prelivajo brez sile drug v drugega. Posebna vrlina pa tiči v jeziku, ki je klen, pristno naroden. Izrečno omeniti je treba izreke, kakršni so n. pr.: «Vse ženske ste take. Uma nič, brez pameti tišči svojo pot kot sledivni kužek. Če pride na sled, ki je zanjo, potem ji je vseeno, kam. Za sledom, ali v pekel ali v nebesa, ali hudiču na roge ali angelu na repetnice — vseeno.» Ali pa: «Ti, otrok, misliš, da je sreča eno veliko medeno srce. Če ga še tako po malem ugrizuješ, enkrat ga bo le konec.» «Boljši so drobljanci v ljubezni kot hlebi v jezi.» — «Dekle, vse to so samo lepo pisane bukve. Življenje pa niso bukve.» — Imena vredni so «rekovni pijanci»; pristno po domače je rečeno: «Na videz se narašča in se brani»; «Koga pa dobiš, da ni en kraj mahnjen»; «Na hvali, da ni nocoj teh pijancev»; «Le nikar se mi ne izvijaj»; «Bogvekaj vam nisem zasedela teh par ur»; «Vidiš, za voljo tega sem bil razpotegnil ušesa in sem poizvedoval»; «Vpričo Boga se bodo ljudje skomolcevali»; «Zakaj pa si imel deske na očeh?» «Pa ti jo prikopljem za uho». — Manj prikupen pa je tisti «tāk», ki ga ima menda naša moderna na vesti, kakor n. pr. v stavkih: «Tak poklič ga», «Tak pojdi no zakurit», «Tak nehaj no». — Dovršni glagoli nimajo namenilnika, ampak v takih primerih nam služi nedoločnik, torej: «pojdi no zakuriti», «gre pogledati h kotlu» (ali pa: «gre gledat h kotlu»), «nese steklenko skriti v posteljo», «skoči odpreti» (ali pa: «skoči odpirat»). Istotako velelnik v nikalnem stavku ne trpi dovršnih glagolov; torej ne: «Ne reci mi tega», ampak: «Ne pravi mi tega»; ne: «Pa ga ne preženite», ampak: «Pa ga ne preganjajte»; ne: «Nikar mi vsega ne obgodrnjaj», ampak: «Nikar mi vsega ne obgodrnjavaj»; ne: «Ne pokaži mu vsega», ampak: «Ne kaži mu vsega». — Nekatere druge hibe so manjšega pomena in zatorej lahko od-pustne.

A. Funtek.

J. S. Machar: **Strup iz Judeje** 1905.-1906. Z dovoljenjem avtorja poslovenil V. M. Zalar. V Ljubljani MCMXXI. Češka knjiž. št. 3. Založila «Umetniška propaganda» v Ljubljani.

Medstrankarski boji so nerédko dokaj uspešno gnojilo, ki pospešuje bohotno vzklitje strupenega bodičevja, ki ga bo pa umni vrtnar takoj iztrebil s koreninami vred.

Betežen starec joka po dobrih prošlih časih, ki jih ne bo nikoli več.

Te dve sliki sem imel v mislih, ko sem odložil ponovno prečitano knjigo «Jed z Judey».

Naslovna stran je nad vse značilna: na križu stoji napis Strup, v ozadju pa sije veliko solnce, ki naj označuje antiko. In potem sledi uvertura v celo zbirko, v zbirko **pesmi**: odlomek iz nekega Macharjevega predavanja na zborovanju Svobodne misli v Pragi. V tej uverturi bleste pripovedovanja o razbojniških papežih, o cerkvenih legendah oziroma bajkah in filozofiranju kot ga čuješ po krčmah in ki se izkristalizira v sledeči vrhunec:

«Ali je v resnici nekje oni Nekdo nad milijoni in milijoni ogromnih svetov in njih solnci, nad milijoni in milijoni njih stvari, njih ljudi, živali, golazni, dreves, cvetlic in kamenov —? Ali je v resnici kak Nekdo?

Danes, ko vemo in čutimo, da človeško življenje v tej ogromni sinfoniji življenja in umiranja vsega nima niti za las več pomena nego življenje katerekoli teh živali, cvetlic in dreves, ko to človeško življenje ni nič drugega nego rezultat brutalnega «Kdor je močnejši —», ki ga izvaja človek ne samo proti ostalim stvarjem, temveč tudi proti človeku, družba proti družbi, ideja proti ideji, narod proti narodu, v tem vsesplošnem boju, ki je pravzaprav življenje, v tem izginjanju vsega, da se more poroditi novo življenje, ali ni v vsem tem pojem boga, kakor si ga človeški duh sploh more predstavljati, že žaljenje in ponižanje tega boga? Saj če se da samo čutiti, se ne da misliti in izgovoriti. In molitev —? Prosit ga, zahvaljevati ga, obračati se k njemu —?

Kaka brezpomembnost, človeška nadutost, kako poniževanje nekoga, ki se niti doumeti ne da...

... vzemite mu (ljudstvu) brez strahu vražarstvo, praznoverje, malikovalstvo, dajte mu za to nekoliko resnice, kolikor jo človeštvo ima, in nekoliko umetnosti, ki jo potrebuje, in videli boste, da človek boga prav nič ne bo pogrešal...»

In zatem slede številke: koliko dohodkov ima ta in ta škof, nadškof, kardinal, in nekaj o čistoti papežev in o farovških kuharicah.. in to je — krščanstvo! Bistvo krščanstva pa tiči po Macharju v «cerkvenih obredih, v krasnih nenavadnih ornatih, samo v tem vznemirjanju duše, v tem slavnostnem nenavnem razpoloženju in — «Jezus iz lesa mu (ljudstvu) je resničen Bog, sv. Janez na mostu resničen sv. Janez...»

Ta uvertura je sijajna zmes pijanega sovraštva, besne onemoglosti, prostastva, pokrnelega filozofiranja, potvarjanja in nerazumevanja zgodovine, posebno pa nerazumevanja — hoté ali nehote — krščanstva.

Slede bojevite in nebojevite pesmi. Bojevite (slične uvodu) so podobne že omenjenemu strupenemu bodičevju in spominjajo na Aškerca v zadnjih letih njegovega «ustvarjanja», dasi jih odlikuje dovršena oblika; nebojevite in solzavé pa so podobne stokanju betežnega starca: ah, uboga antika, kaj so s teboj napravili, in so dober primer sentimentalnosti. Čudim se le, da je prevajalec, ki mu moram priznati, da je oskrbel dovršen in sijajen prevod, kakršnih je pri nas malo, — da je prevajalec prespal vso povojno dobo, kar sem primoran sumničiti, ker nas je nagradil s knjigo, ki je Slovenci prav nič nismo potrebni, ker smo — vsaj upam — menda vendar že odrasli tretješolskemu svobodnjaštvu, ki se niti za las ne razlikuje od tega tu.

Priznam pa, da naletimo tu pa tam na prav lepe pesmi, n. pr. «Sole occidente», «Carmen autumnale», «Ovidijeva molitev», «Pri ,Bikovi glavi', ki so dokaz pesniške sile, ki je vendar ni moglo docela ubiti celo umetniškemu ustvarjanju tako nevarno aprioristično in materijalistično umovanje. — Veliko bolj pa bi bil prevajatelju hvaležen, če bi nam poslovenil umotvore antike

x Književna poročila. x

same (grške in latinske pesnike!). Pa tudi češka literatura nima samo Macharja, ki ga imamo že z «Rimom» dovolj; zakaj nismo mesto «Strupa» dobili kako zbirko Březině!

Vladimir Vidrić: Pjesme. Knjižara Z. i. V. Vasića. Zagreb.

V glavnem bi se dalo vse še tako različne umetnike razdeliti v dva tabora; v enem so romantiki, ki izkričavajo v svet svoj Jaz neposredno, v drugem pa parnasovci, ki se zavijajo v dragocene plašče, kot da se sramujejo razgaliti svoje srce, a jim neizprosne in izkušene roke kritikov odmotajo še tako varljive in prikrite podobe, za katerimi drhti njihova duša.

Med poslednje spada tudi pokojni hrvatski pesnik artist Vidrić (kot ga označuje Dučić v spretno pisanem uvodu v to zbirko), ki ima dokaj sličnosti s francoskimi somišljeniki.

Njegove pesmi, v katerih oživlja stare dobe, spominjajo na Heredijo in Leconte de Lislea; pritajene sličice, nalikujoče marmornatim kipcem in vazam, so izklesane v slogu Gautierjevih kamej; gracijoznost, ki veje iz melanholično navdahnjenih pokrajin, najdeš tudi pri prerafaelitih; sploh je v slikovitost prevedena muzika bistvo Vidrićeve poezije.

Petinštirideset strani broječa knjižica je prav okusno izdana in opremljena; njena vsebina je kot zelen otoček sredi poblaznega morja dadaizma, zenitizma in sličnih struj, ki skušajo tudi v umetnost uvesti verižništvo. 199

Ozvald K.: Logika. Uvod v znanstveno mišljenje. Ljubljana. 1920. (Konec.)

O sodbi (str. 25. do 64.).

Stran 25. do 27.: Kakor se vidi, meri avtorjev obris sodbe le na one misli, ki sem jih bil v «Uvodu» in «Sistemu I.» označil kot pristne misli ali trditve, ne vpoštevam pa hkrati Meinongovih in mojih nepristnih misli ali dopustitev. To se mi zdi v toliko netočno, v kolikor govori avtor v naslednjem tudi o «stvarnem stanu» kot «podlagi» sodbe: stvarni stan ali, kakor ga nazivam sam, dejstvo je pa predmet i pristnim i nepristnim mislim, tako da je baš za razumevanje predmetne strukture i misli i dejstev potrebna še druga karakteristika misli, nego le ona, ki se tiče trditve (misli s prepričanjem) v mojem ožjem pomenu besede. Tako karakteristiko misli sem podal v «Uvodu», še točneje pa v «Sistemu I.» (glej register: misel, dopustitev, trditev, dejstvo, predočevalno razmerje, predočevanje i. dr.). Pripomnim še, da se z dvema točkama tega odstavka tudi sicer ne moremo strinjati. Avtor govori prvič tudi o neki sodbi, ki nastopa kot trditev (in ne kot spoznavajoče prepričanje), zlasti tedaj, ko je nikdo ne jemlje pravkar v misel; tako n. pr. glavni stavki v knjigah, ki stoje v tej ali oni omari». Napram temu je reči, da stavki v knjigah, stoječih v tej ali oni omari, sploh niso niti «stavki», temveč le skupine n. pr. gotovih barv, črt, pik. itd., kaj še le sodbe. «Stavki» postanejo te skupine šele v hipu, kadar in v kolikor doživlja te skupine zaznavajoč («čitajoč») subjekt asocijativnim potom tudi odgovarjajoče sodbe, splošno misli, iz česar dovolj jasno sledi, da ne gre govoriti o sodbah kot stavkih, nahajajočih se v knjigah, stoječih v tej ali oni omari (!). Drugič pa trdi avtor, da tvori ogrodje sleherni sodbi «troje pojmov: subjektni (S), predikatni (P) in pa posel zatrjevanja, oziroma zanižanja opravljajoči (—) pojem, po vzorcu S—P». To velja namreč izključno le za takovostne (A je [ni] b), nikoli pa za nahajalne (po avtorju: bivalne) sodbe, splošno misli (A je [ni]): To sem bil izkazal v «Uvodu», podrobneje pa še v «Sistemu I.» (glej register: nahajavna —, takovostna misel; n. in t. dejstvo), tu bom govoril o tem pa še dalje spodaj.